

the 12th

ASEAN

The 12th ASEAN Arts and Culture Exposition With International Performing Arts Festival

งานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมอาเซียนสัมพันธ์และการแสดงนานาชาติ

“รากพริบพรี อนุมณีวัฒนธรรมล้ำค่ามรดกโลก”

Prap-phrai

*The Saga of Cultural legacy
and a Natural world heritage site.*

ครั้งที่
๑๒

๕ - ๗ ธันวาคม ๒๕๖๖

ณ อุทยานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนครคีรี (ร.๔)

รากพริบพรี

รากเหง้าพริบพรี (เพชรบุรี)

เพชรบุรี เป็นพื้นที่ซึ่งมีผู้คนอยู่อาศัย มีอารยธรรมชัดเจนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ รวมทั้งตำนานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาทางโบราณคดีในเขตจังหวัดเพชรบุรี พบว่ามีชุมชนโบราณหลายแห่งตั้งแต่อำเภอย้ายลงไปถึงอำเภอชะอำ ทำให้ทราบว่าพื้นที่ที่มีความสูง ๓.๕ ถึง ๔ เมตรจะเป็นทะเลในสมัยทวารวดี ด้วยเหตุนี้พื้นที่ราบทางตะวันออกของจังหวัดเพชรบุรี ตั้งแต่อำเภอย้าย อำเภอย้าย อำเภอย้าย อำเภอเมืองเพชรบุรี อำเภอบ้านแหลม จนถึงอำเภอย้าย จะเป็นทะเลทั้งหมดไปจนถึงตัวเมืองราชบุรี ดังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีว่า จากตัวเมืองเพชรบุรีไปจังหวัดราชบุรีจะมีเมืองคูบัว ซึ่งเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดีชุมชนโบราณสมัยทวารวดีที่สำคัญ ได้แก่ เขตชุมชนโบราณหนองปรัง เขตอำเภอเมืองเพชรบุรี โบราณสถานทุ่งเศรษฐีที่บ้านโคกเศรษฐี ตำบลนาทราย อำเภอชะอำ ชุมชนแห่งนี้อยู่ในเขตพบพระพุทธรูปโคลนและเศวตศิวะต่างๆ เป็นจำนวนมาก แหล่งชุมชนโบราณส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้แม่น้ำและติดชายฝั่งทะเล เพื่อความสะดวกในการเดินทางและติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆ

นอกจากนี้ชุมชนโบราณยังมีการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าวและพืชผักผลไม้ต่างๆ ตลอดจนการจับสัตว์น้ำเพื่อเลี้ยงชีพ ชุมชนโบราณอาจมีการเคลื่อนย้ายบ้างเนื่องจากภัยพิบัติ หรือการศึกสงคราม เมื่อมีผู้เข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นต่างก็มีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง ต่อมาเมื่อมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมก็จะกลมกลืนกันเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่นไปในที่สุด ดังนั้น เมื่อชุมชนโบราณชาวทวารวดีอาศัยอยู่ในเขตเมืองเพชรบุรีจนสิ้นยุคแล้ว จึงปรากฏชื่อเมืองเพชรบุรีในสมัยสุโขทัย สันนิษฐานว่าจะเป็นชุมชนใหญ่มีกษัตริย์ปกครอง ครั้นถึงสมัยอยุธยา เมืองเพชรบุรีก็ยังอยู่ในฐานะที่เป็นเมืองอยู่ข้างแม่น้ำและเมืองหน้าด่าน

☀ สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖)

ดินแดนของเมืองเพชรบุรี ปรากฏหลักฐานว่า มีผู้คนอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งพบหลักฐานเครื่องมือเครื่องใช้ประเภทขวานหินขัด เครื่องประดับที่ทำจากหินภาชนะดินเผา โดยเฉพาะในเขตภูเขาทางด้านทิศตะวันตก เช่น พบโบราณวัตถุที่ถ้ำเขากระปุก อำเภอท่ายาง รวมทั้งการพบขวานหินขัดบริเวณใกล้เขากระจิว อำเภอท่ายางและยังพบภาชนะดินเผา ลูกปัดทำจากหินคาร์เนเลียนจำนวนมาก บริเวณบ้านดอนขุนห้วย อำเภอชะอำ ซึ่งเป็นเขตภูเขาเชื่อมต่อกับที่ราบ ส่วนในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี บริเวณบ้านหนองแพบ อำเภอท่ายาง พบโครงกระดูกและโบราณวัตถุ ได้แก่ ภาชนะดินเผา ลูกปัดหินอาเกต ลูกปัดหินคาร์เนเลียนลูกปัดแก้ว เครื่องมือเหล็กที่มีรูปแบบดังที่พบตามแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในแถบภาคกลางของประเทศไทย เป็นหลักฐานชี้ให้เห็นว่ามีการตั้งถิ่นฐานในดินแดนแถบนี้มานานแล้ว ทั้งยังมีการติดต่อกับชุมชนภายนอก เนื่องจากพบโบราณวัตถุจากต่างถิ่น ได้แก่ ลูกปัดหิน เป็นต้น ชุมชนโบราณเหล่านี้คงพัฒนาอย่างต่อเนื่องมา โดยตลอด มีกลุ่มคนในวัฒนธรรมหินขัดอาศัยอยู่ในเขตภูเขาทางทิศตะวันตก และที่ราบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี เมื่อประมาณ ๔,๐๐๐ - ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว และพบหลักฐานลูกปัดประดับตกแต่งร่างกายและเครื่องประดับสัมฤทธิ์ เช่น แหวน กำไล เป็นต้น มีการประดิษฐ์ภาชนะดินเผาขึ้นใช้ และคงจะทำภาชนะพิเศษที่ใช้ในพิธีกรรมด้วย เนื่องจากพบโครงกระดูกและภาชนะที่มีขนาดเล็กกว่าที่จะใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีการติดต่อกับชุมชนโพ้นทะเล เนื่องจากพบโบราณวัตถุที่ผลิตจากวัตถุดิบที่ไม่มีในดินแดนแถบนี้ เช่น หินคาร์เนเลียน เป็นต้น

การติดต่อระหว่างชุมชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะบริเวณคาบสมุทรมาลายูและภาคกลางของไทยอยู่ในเส้นทางคมนาคมระหว่างอินเดียดีกกับจีนซึ่งอาศัยการเดินทางเรือเป็นหลัก เส้นทางเดินเรือที่สำคัญบริเวณภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๗ เป็นการเดินเรือตามเส้นทางการค้าระหว่างอินเดียดีกกับจีนเส้นทางการค้าทางทะเลดังกล่าว เป็นการเดินเรือที่ต้องผ่านคาบสมุทรมาลายู โดยเดินทางเลียบตามชายฝั่งคาบสมุทรมาลายู ทั้งด้านตะวันตก (อ่าวอันดามัน) และทางด้านตะวันออก (อ่าวไทย) ชุมชนในแถบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออก จึงน่าจะเป็นจุดผ่านหรือจุดพักการเดินทางที่อยู่บนเส้นทางดังกล่าว

ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการเดินทางเรือน้ำลึกในพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ทำให้การค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขยายตัวตามลำดับ โดยเฉพาะการขยายการค้าทางเรือของจีน นอกจากนี้การใช้เส้นทางข้ามคาบสมุทรทางตอนบนของแหลมมลายู ซึ่งผ่านมาทางแม่น้ำตะนาวศรี ข้ามทิวเขาตะนาวศรีมายังฝั่งอ่าวไทยคงมีการใช้มากขึ้น เนื่องจากปัญหาโจรสลัดในช่องแคบมะละกา จึงมีการพัฒนาเส้นทางเดินเรือน้ำลึกขึ้น ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเส้นทางคมนาคมยังเป็นแหล่งรวมสินค้า หรือจุดแวะพักเพื่อสะสมเสบียง ตลอดจนมีการขยายตัวขึ้นเป็นชุมชนที่มีความสำคัญ

เมื่อกระแสวัฒนธรรมจากภายนอก โดยเฉพาะวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เกิดเป็นรูปแบบวัฒนธรรมที่เรียกกันว่า "วัฒนธรรมทวารวดี" ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖ ดินแดนในที่ราบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีคงรับเอารูปแบบวัฒนธรรมดังกล่าวเข้ามาในชุมชนด้วย จึงได้พบหลักฐานร่องรอยชุมชนทวารวดีกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณนี้จนถึงคาบสมุทรมาลายู ซึ่งเมื่อพิจารณาตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนในวัฒนธรรมทวารวดีเหล่านี้ ล้วนตั้งอยู่ในเส้นทางคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ กล่าวคืออยู่ในเส้นทางเดินเรือเลียบชายฝั่งและเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายู รวมทั้งตั้งอยู่ในเส้นทางคมนาคมระหว่างคาบสมุทรมาลายูและดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

เมืองเพชรบุรีในวัฒนธรรมทวารวดี หลักฐานวัฒนธรรมทวารวดี บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี ถึงแม้ว่าจะไม่พบเมืองที่มีรูปแบบของเมืองในวัฒนธรรมทวารวดีแน่ชัดเหมือนในลุ่มแม่น้ำอื่นๆ เช่น เมืองคูบัว ในที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง เมืองอู่ทองในที่ราบลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรี เป็นต้น แต่ก็ได้พบโบราณสถานโบราณวัตถุในวัฒนธรรมทวารวดี กระจายจัดกระจายอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีเป็นจำนวนมาก เช่น พระพุทธรูปธรรมจักร ซึ่งส่วนใหญ่จะพบเป็นโคลน รวมทั้งหินบดที่หนองปรังในเขตอำเภอยาย้อย ซึ่งเป็นแหล่งผลิตให้กับชุมชนร่วมสมัย เช่น เมืองนครปฐม เป็นต้น

กลุ่มบ้านหนองพระ อยู่ใกล้เขตภูเขา พบร่องรอยโบราณสถานและรูปเคารพที่ทำจากหิน

กลุ่มเขากระจิว อยู่ในเขตอำเภอยายาง พบร่องรอยโบราณสถานและแหล่งที่อยู่อาศัยกระจายอยู่ใกล้กับเขากระจิว รวมทั้งพบร่องรอยของคนก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ใกล้เคียงบริเวณบ้านหนองแฟบอีกด้วย

กลุ่มโบราณสถานเนินโพธิ์ใหญ่ อยู่ในเขตอำเภอบ้านลาด มีร่องรอยการอยู่อาศัยที่หนาแน่น พบทั้งเศษภาชนะดินเผา โกลนพระพุทธรูป และลูกปัดแก้ว กลุ่มโบราณสถานแห่งนี้อยู่ใกล้แม่น้ำเพชรบุรีมากกว่าแหล่งอื่นๆ

กลุ่มโบราณสถานเนินโพธิ์ใหญ่
ที่มา : https://www.finearts.go.th/storage/contents/detail_file/R375yprl-24paa6LOTTNvWsP002t8s7eSMellix-ry.pdf

กลุ่มทุ่งเศรษฐี อยู่ในเขตอำเภอชะอำ พบศาสนสถานขนาดใหญ่ที่สุดในที่ราบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี อยู่ใกล้กับชุมชนที่มีร่องรอยการอยู่อาศัยก่อนช้างหนาแน่นและมีโบราณสถานอยู่บนยอดเขา ที่สามารถใช้เป็นจุดสังเกตได้ ซึ่งตำแหน่งที่ตั้งของกลุ่มทุ่งเศรษฐีอยู่ไม่ไกลจากทะเล จึงน่าจะอยู่ในเส้นทางการเดินเรือเลียบชายฝั่งด้วย ทั้งยังอยู่ในเส้นทางข้ามคาบสมุทรโดยผ่านเข้ามาทางช่องเขาในเขตเมืองประจวบคีรีขันธ์ (ช่องสิงขร) เพื่อเข้าไปในดินแดนในลุ่มแม่น้ำอื่นๆ

เศียรเทวดาหรือบุคคลชั้นสูง
(โบราณวัตถุหมายเลข-165)
ที่มา : ทุ่งเศรษฐี : โบราณสถาน
ทวารวดีชายฝั่งทะเลเพชรบุรี.
(หน้า 158)

กลุ่มทุ่งเศรษฐี

ถ่ายภาพโดย : แชนภา ทองตัน

เมืองเพชรบุรีในวัฒนธรรมเขมรโบราณ ต่อมาเมื่อวัฒนธรรมเขมรโบราณ เริ่มขยายตัว ในดินแดนแถบนี้ ชุมชนในกลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีก็ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมเขมรโบราณเช่นเดียวกัน มีการสร้างเมืองในรูปแบบวัฒนธรรมเขมรโบราณเป็นรูปสี่เหลี่ยม อยู่ทางฝั่งตะวันออกของ แม่น้ำเพชรบุรีในปัจจุบัน แต่ร่องรอยของเมืองได้ถูกทำลายไปมากแล้ว หลักฐานที่หลงเหลือ ให้เห็นได้ชัดเจนที่สุด ได้แก่ โบราณสถานที่วัดกำแพงแลง ที่มีลักษณะเป็นปรางค์ขนาดใหญ่ จำนวน ๕ องค์ ก่อด้วยศิลาแลงตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้น ล้อมรอบด้วยกำแพงศิลาแลง และพบรูปเคารพที่สำคัญ คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งพบเพียงชิ้นส่วนพระวรกาย ท่อนบนเพียงเล็กน้อยเท่านั้นและพบพระพุทธรูปปางสมาธิองค์เล็ก ๆ ประดับเรียงเป็นแถว ซึ่งเป็นลักษณะเหมือนกับพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแปลงรัศมีที่พบในที่อื่น ๆ ได้แก่ สระโกสินารายณ์ จังหวัดราชบุรี จำนวน ๑ องค์ ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๑ องค์ และถ้ำใหญ่คูหาสวรรค์ จังหวัดลพบุรี จำนวน ๒ องค์ และประเทศกัมพูชา จำนวน ๒ องค์

อนึ่ง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของวัดกำแพงแลงมีลักษณะเด่นบางประการ เช่น หน้าต่างลูกกรงมะหวดที่สลักที่บครั้งหนึ่ง เพื่อให้เห็นลูกกรงมะหวดเพียงครั้งเดียว ซึ่งเป็น ลักษณะศิลปะบายน จึงสันนิษฐานได้ว่า โบราณสถานี่วัดกำแพงแลงแห่งนี้เป็นพุทธสถาน ในลัทธิมหายานที่ได้อิทธิพลศิลปะเขมรโบราณแบบบายน มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นอกจากนี้ยังพบร่องรอยของโบราณสถานในวัฒนธรรมเขมรอีกแห่ง คือ วัดมหาธาตุ โดยที่ฐานชั้นล่างพบวาก่อด้วยศิลาแลง แต่ตัวองค์ปรางค์ได้รับการซ่อมแซมหลายครั้งจนไม่เหลือเค้าเดิม

บรรดาเมืองเหล่านี้ ล้วนมีร่องรอยโบราณสถานในวัฒนธรรมเขมรโบราณละโว้ทยปุระ มีวัดมหาธาตุซึ่งพระปรางค์องค์เดิมเป็นศิลปะเขมรโบราณ ต่อมาได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ จนเปลี่ยนสภาพไปในที่สุด แต่ยังมีหลักฐานที่กำแพงแก้วล้อมรอบองค์พระปรางค์ก่อดด้วยศิลาแลงบนทับหลังกำแพงมีประติมากรรมศิลปะแบบบายน ศรีชัยสิงห์บุรี คือเมืองโบราณที่ปราสาทเมืองสิงห์ มีปราสาทเมืองสิงห์เป็นศาสนสถานสำคัญ ศรีชัยวัชรบุรี คือเมืองเพชรบุรี มีพระปรางค์วัดกำแพงแลงเป็นศาสนสถานสำคัญ

ในช่วงเวลานี้ เมืองเพชรบุรีน่าจะมีฐานะเป็นเมืองท่าค้าขาย เช่นเดียวกับเมืองราชบุรี ซึ่งเป็นเมืองร่วมสมัยกัน มีการพบหลักฐานเครื่องถ้วยชามจีนในชุมชนโบราณหลายแห่งที่เป็นชุมชนโบราณในวัฒนธรรมทวารวดี และพบเศษภาชนะดินเผาของจีนที่มีอายุตั้งแต่สมัยห้าราชวงศ์ จนถึงราชวงศ์ซ่ง หยวน และเหม็งเป็นจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นถึงการติดต่อกับต่างประเทศโดยเฉพาะกับจีน ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙

สมัยลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๘) สมัยลพบุรี เป็นสมัยที่ดินแดนในแถบสุวรรณภูมิได้รับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมแบบอินเดียมาเช่นเดียวกับสมัยทวารวดีและยังไม่ได้ปรับปรุงเข้าเป็นแบบของตนเองมากนัก หลักฐานชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจในช่วงนี้ คือ ใบเสมาที่วัดมหาธาตุเพชรบุรี กล่าวคือ เป็นธรรมเนียมของเมืองสำคัญสมัยโบราณในสุวรรณภูมิที่จำเป็นต้องมีพระธาตุ หรือวัดไว้เป็นคู่มือเมือง วัดมหาธาตุเมืองเพชรนั้น ก็ได้ชื่อว่าสร้างมาตั้งแต่เพชรบุรีเป็นเมืองสำคัญในสมัยโบราณ ใบเสมาวัดมหาธาตุเมืองเพชรเป็นใบเสมาหินทรายมีลวดลายแปลกตา สลักนูนแน่น โดยเฉพาะลายดอกที่โคนใบเสมานั้น เป็นลวดลายแบบลพบุรีและคล้ายอินเดีย ซึ่งลวดลายสมัยนั้นเป็นต้นเค้าของลายไทยปัจจุบัน

เครื่องยืนยันความสำคัญของเมืองเพชรบุรีในสมัยโบราณ ได้แก่ จารึกปราสาทพระจันทร์ ซึ่งสร้างขึ้นตามพระราชโองการของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ กษัตริย์ขอมพระองค์นี้ครองราชย์อยู่ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๔๒ - ๑๗๖๒ ตามจารึก ปราสาทพระจันทร์ ได้กล่าวไว้ว่า พระองค์โปรดให้สร้างพระชัยพุทธมหานาคขึ้น ในเมืองต่าง ๆ ๒๓ เมือง เช่น “*ละโว้ทยปุระ สุวรรณปุระ คัมพูกัมพูญนะชยบุรี ศรีชัยสิงหบุรี ศรีชยวชบุรี...*” (ประชุมจารึกภาคที่ ๔ : ๒๐๘ - ๒๐๙) พระเจ้าชัยวรมัน ที่ ๗ พระองค์นี้ ทรงนับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน และในราชสำนักก็นับถือนิกายนี้เป็นศาสนาประจำราชสำนัก แต่ขณะเดียวกันพวกเจ้านายและขุนนางยังนับถือศาสนาพราหมณ์ โดยบูชาพระศิวะและพระนารายณ์ สรุปได้ว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงสร้างปราสาทศิลาแลงไว้ในเมืองต่าง ๆ ๒๓ เมือง ตามที่มีชื่ออยู่ในจารึกเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปมหานาค เพราะจะเห็นได้ว่าจากเมืองเพชรบุรี ราชบุรี และเมืองสิงห์ซึ่งปัจจุบันเป็นตำบลเมืองสิงห์ กิ่งอำเภอไทรโยค กาญจนบุรี เมืองเหล่านี้ต่างก็มีปราสาท ๔ หลัง สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ และ “*ศรีชัยวชบุรี*” ก็คือ “*เพชรบุรี*” ปราสาทศิลาแลงที่เพชรบุรีนั้น อยู่ที่วัดกำแพงแลงในปัจจุบัน อันเป็นวัดอยู่ในตัวเมืองเพชรบุรี ในวัดมีปราสาท ๔ องค์ โคปุระ ๑ องค์ สระน้ำ และกำแพงศิลาแลง สำหรับปราสาท ทั้ง ๔ องค์ และโคปุระนั้น มีหน้าต่างหลอก บรรดาหน้าต่างหลอกเหล่านี้มีศิลาแลง ปิดอยู่ประมาณ ๓ ใน ๔ ส่วน เหนือลูกกรง ลูกมะหวด ลักษณะนี้เป็นลักษณะขอมแบบบายน สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (ม.จ.สุภัทรดิศดิลกุล : ๗๗ - ๗๙)

สมัยสุโขทัย เมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เมืองขึ้นต่างๆ ของขอมก็เริ่มเป็นอิสระ การประกาศตนเป็นอิสระของสุโขทัย นับเป็นการทำลายอำนาจของขอมในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาอย่างรุนแรง สุโขทัยได้ขยายอำนาจออกไปมากมาย ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชและได้มีหลักฐานเป็นจารึก เกี่ยวกับอาณาเขตสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชไว้ว่า “...เบื้องตะวันออกจรดสระหลวงสองแคว ลุ่มบาจายสคา ทำฝั่งของเถิงเวียงจันทรเวียงคำเป็นที่แล้ว เบื้องหัวนอนจรดคนที่พระบางแพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตกจรดเมือง นอดเมือง ...หงสาวดีสมุทรหาเป็นแดนเบื้องต้นนอนจรดเมืองแพรเมืองน่านเมือง ... เมืองพลัวพื้นฝั่งของขวาเป็นที่แล้ว...” (ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ หน้า ๒๖)

จะเห็นได้ว่า เพชรบุรีได้กลายเป็นเมืองหนึ่งในอาณาจักรสุโขทัยไปแล้ว รัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงทรงขยายพระราชอาณาจักรออกไปกว้างขวางตามที่จารึกกล่าวถึง ดังนั้นอาณาจักรเพชรบุรีก็ย่อมตกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัยไปด้วย

เมื่อสิ้นรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช อำนาจสุโขทัยเสื่อมลงตั้งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ดังนั้นอาณาจักรเพชรบุรีย่อมจะเป็นอิสระได้เต็มที่ กษัตริย์ในช่วงนี้ได้แก่ เชื้อสายของพระพนมทะเลศิริเป็นเชื้อสายของพระเจ้าพรหมจากไชยปราการได้อพยพและสืบต่อกันมาทางใต้เรื่อยมาจนกระทั่งถึงสมัยพระพนมทะเลศิริ จึงได้มาครองเพชรบุรีอีก ๔ รัชกาล จากนั้นจึงอพยพไปสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ในสมัยพระรามาธิบดีที่ ๑ หรือพระเจ้าอู่ทอง

สมัยอยุธยาตอนต้น (ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๓) นับแต่สถาปนากรุงศรีอยุธยานั้น ในสมัยพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) เพชรบุรีเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกรุงศรีอยุธยามา โดยตลอดสมัยประวัติศาสตร์อยุธยา ตามคำบอกเล่าในหนังสือคำให้การกรุงเก่า ราชอาณาจักรทวารวดีศรีอยุธยา แบ่งหัวเมืองออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ หัวเมืองฝ่ายตะวันออก หัวเมืองปักชัใต้ หัวเมืองฝ่ายตะวันตก และหัวเมืองฝ่ายเหนือ เพชรบุรีเป็นเมืองหนึ่งในกลุ่มหัวเมืองฝ่ายตะวันตก ซึ่งประกอบด้วย สุพรรณบุรี นครไชยศรี เพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี ศรีสวัสดิ์ ไทรโยค ท่ากระดาน ทองท่าพี่ และทองผาภูมิ (คำให้การชาวกรุงเก่า : ๑๙๕-๒๐๐) ในแถบนี้เพชรบุรีจะเป็นหัวเมืองสำคัญในอันดับต้นๆ ที่เดียวที่ทัดเทียมกันก็เห็นแต่สุพรรณบุรีในยุคต้นอยุธยาเท่านั้น นับแต่สถาปนากรุงศรีอยุธยา เพชรบุรีมีความสัมพันธ์กับกรุงศรีอยุธยาอย่างใกล้ชิด ตั้งเป็นที่ทราบอยู่แล้ว และเมื่อสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นแล้ว เพชรบุรีก็เป็นเมืองที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับราชอาณาจักรอยุธยาเรื่อยมา บทบาทของเพชรบุรีในสมัยอยุธยานั้นมีรายละเอียดดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

ในปี พ.ศ. ๒๐๙๘ รัชสมัยพระมหาจักรพรรดิ ทรงได้ช้างเผือกพลายจากป่าเพชรบุรี ชื่อว่า พระแก้วทรงบาด นับได้ว่าเป็นช้างเผือกเชือกแรกที่มีหลักฐานในประวัติศาสตร์ว่า ได้จากเพชรบุรี ช่วงปี พ.ศ. ๒๑๑๒ พระมหาธรรมราชาเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๑๑๓ พระยาละแวกกษัตริย์เขมรได้ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา ขณะนั้นพระเพชรรัตน์ เจ้าเมืองเพชรบุรีกำลังมีความผิดถูกถอดจากตำแหน่ง จึงซ่อนสมผู้คนเพื่อจะปล้นทัพหลวง เมื่อเสด็จขึ้นไปพิษณุโลก

ปี พ.ศ. ๒๑๒๑ พระเพชรรัตน์อดีตเจ้าเมืองเพชรบุรีคิดจะตีทัพหลวงได้ไม่นาน เพชรบุรี ก็ประสบกับสงครามครั้งสำคัญ กล่าวคือ พระยาละแวกทรงให้พระยาอุเพศราช และพระยาจันจันตุ ยกกองทัพเรือมาตีเพชรบุรี พระยาศรีสุรินทรฤชัยเจ้าเมืองเพชรบุรีและกรมการเมือง ช่วยกันจัดการป้องกันเมืองอย่างเข้มแข็งตีเมืองเพชรบุรีไม่ได้ พระยาอุเพศราชและพระยาจันจันตุก็เลิกทัพกลับเมืองละแวก

ปี พ.ศ. ๒๑๓๖ ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงยกทัพไปตีเขมร โดยเกณฑ์ ทัพเมืองนครราชสีมา ๑๐,๐๐๐ ยกมุ่งไปตีเมืองราช เมืองพัทลุง พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพให้ ไปตีเมืองป่าสัก พอถึงเดือนอ้ายยกกองทัพเรือและกองทัพหลังจากกรุงศรีอยุธยาก็เริ่มการบุก กัมพูชาตามแผนของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พระราชพงศาวดาร กรุงศรีอยุธยา ฉบับ สมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน : ๒๒๓ - ๒๒๔)

ระหว่างประทับอยู่ที่เพชรบุรี สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถเคยเสด็จโดยสถลมารคไปประพาสถึงตำบลสามร้อยยอด ทรงตั้งพระราชตำหนักริม ทะเลขึ้น ได้เสด็จลงเรือพระที่นั่งพร้อมเรือเหล่าทหารประพาสทะเลแถบนั้นและทรงเบ็ด ได้ปลาฉลามด้วย ทั้งสองพระองค์เสด็จประพาสทะเลได้ ๑๔ วัน แล้วจึงมีพระราชโองการให้ ตั้งตำหนักที่ตำบลโตนดหลวง แล้วเสด็จโดยสถลมารคมายังพระตำหนักที่โตนดหลวง (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน : ๓๐๔ - ๓๐๕) ขณะที่ประทับที่พระตำหนักตำบลโตนดหลวงก็เสด็จประพาสไปในทะเลแถบนั้นอยู่ถึง ๑๒ วัน แล้วจึงเสด็จจากตำบลโตนดหลวงโดยสถลมารคเข้ามายังเมืองเพชรบุรี (พระราชพงศาวดาร กรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน : ๓๐๕ - ๓๐๖)

สมัยอยุธยาตอนปลาย ปี พ.ศ. ๒๑๗๑ สมเด็จพระเชษฐาธิราชโอรสพระเจ้าทรงธรรมเสด็จขึ้นครองราชสมบัติทรงครองราชสมบัติอยู่แปดเดือนในรัชสมัยของพระองค์ มีเรื่องเกี่ยวกับชาวเพชรบุรีเมื่อทรงครองราชสมบัติได้เจ็ดวัน พระพันปีศรีศิลป์ผู้เป็นพระอนุชาทรงพิโรธที่ไม่อัญเชิญพระองค์ขึ้นครองราชสมบัติ ทรงลอบหนีไปยังเมืองเพชรบุรีและช่องสุ่มผู้คนยกทัพจึงถูกล้อมจับได้ ถูกนำมาถวายสมเด็จพระเชษฐาธิราชและทรงให้ประหารที่วัดโคกพระยา ส่วนชาวเพชรบุรีที่เป็นใจเข้ากับพระศรีศิลป์นั้นทรงให้เอาไปเป็นตะพุ่นหญ้าช้าง (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน : ๓๓๖)

ต่อมาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พวกฮ่อได้ยกมาตีเมืองอังวะ พม่าที่มาครองเมืองเกาะตะมะเกณท์มอญเพื่อจัดเป็นทัพจะไปช่วยอังวะ จึงอพยพมาที่กรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงให้เกณฑ์ทัพเมืองใต้และตะวันตก มีออกญาโกษาธิบดีขุนเหล็กเป็นทัพหลวง พระยาเพชรบุรีเป็นกองหน้า และพระยาราชบุรีเป็นกองหนุน ทัพพม่าเข้ามาตั้งอยู่ที่ไทรโยคและท่าดินแดง ทัพไทยช่วยกันโอบตีพม่าทำให้พม่าแตกเสียหายยับเยินมาก ได้เชลยและข้าวของช้างม้าคัตราวุธมาถวายสมเด็จพระนารายณ์มากมาย (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน : ๔๐๖ - ๔๑๒) นับเป็นอีกครั้งหนึ่งที่พระยาเพชรบุรีและไพร่พลออกสงครามได้ชัยชนะอย่างงดงาม

ในสมัยอยุธยา เมืองเพชรบุรียังเป็นที่รู้จักถึงความสำคัญในต่างประเทศด้วย ดังจะเห็นได้จากแผนการยึดราชอาณาจักรสยามของฝรั่งเศสสมัยนั้น การที่ฝรั่งเศสรวมเอาเพชรบุรีไว้ในแผนยึดราชอาณาจักรสยามด้วยนั้น แสดงว่าเมืองเพชรบุรีสมัยนั้นมีความสำคัญมาก การที่เพชรบุรีมีความสำคัญมากถึงเพียงนี้เชื่อได้ว่าเกิดจากการที่เพชรบุรีเป็นเมืองสำคัญในเส้นทางจากอยุธยาไปยุโรป ในสมัยนั้นการเดินทางเพื่อการค้าจากอยุธยาไปอินเดียและยุโรปจะต้องผ่านทางเมืองเพชรบุรีไปออกทางมะริดเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นผู้ที่แล่นเรือโดยตรงมาเองเท่านั้นจึงจะต้องไปเข้าปากน้ำเจ้าพระยา ผ่านเมืองบางกอกโดยไม่ต้องเข้าเมืองมะริด ซึ่งก็น่าจะมีไม่มากนัก กรณีนี้อาจเป็นทูตหรือเป็นกำลังทหารโดยตรง เช่น นายพลเดฟาซ เท่านั้น

ในแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา คิกตีเมืองนครศรีธรรมราช ทางเพชรบุรีต้องทำหน้าที่หนักอยู่เป็นเวลานาน ด้วยเหตุที่เป็นเกียกกายต้องหาเสบียงอาหารส่งให้กองทัพอยู่ตลอดเวลา การให้พระยาเพชรบุรีเป็นเกียกกายครั้งนี้นั้น เป็นเครื่องบ่งชี้ประการหนึ่งว่า เพชรบุรีเป็นเมืองอุดมสมบูรณ์ สามารถจะหาเสบียงอาหารและมีความสามารถส่งเสบียงดังกล่าวส่งไปยังแนวรบที่นครศรีธรรมราชได้สะดวกที่สุด นับเป็นเครื่องยืนยันถึงความสำคัญและความสมบูรณ์ของเพชรบุรีได้

สมเด็จพระพุทธเจ้าเล็ทรวงโปรดการต่อสู้และกีฬากลางแจ้งต่างๆ เป็นอย่างมาก เคยเสด็จประพาสเพชรบุรีโดยชลมารคและประทับแรมอยู่ที่พระราชนิเวศ ตำบลโตนดหลวง ริมฝั่งทะเล พระองค์ได้ประทับเรือพระที่นั่งมหานาวาท้ายรถไปจนถึงตำบลสามร้อยยอด ทรงเบ็ดตกปลาฉลามและปลาต่างๆ มากมาย แล้วจึงเสด็จกลับพระตำหนักโตนดหลวง พระพุทธเจ้าเล็ทรวงพระสัราญอยู่โดยทำนองเช่นนี้ ถึง ๑๕ วัน จึงได้เสด็จกลับอยุธยา (กรมศึกษาธิการ : ๑๕๔) ยังมีเหตุการณ์กรณีพิพาทย่นรสิงห์ โดยให้พระยาจักรีเกณฑ์แลกรหัวเมือง ครั้งใหญ่จากเมืองนนทบุรี เมืองธนบุรี เมืองนครชัยศรี เมืองสาครบุรี เมืองสมุทรสงคราม เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี และเมืองสมุทรปราการ รวมทั้งสิ้นสามหมื่นคนเศษ ชูดคลองยาวทั้งสิ้น ๓๔๐ เส้น และนับเป็นคลองแรกโครงการชูดคลองครั้งนี้ ประชาชนที่ถูกเกณฑ์มาครั้งนี้มีเพียงสามหมื่นคนเศษเท่านั้น นับได้ว่าชาวเพชรบุรีได้มีส่วนในการชูดคลองครั้งนี้ อยู่ด้วยเหมือนกัน

แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งท้ายสระ ทรงมีพระอนุชาซึ่งต่อมา คือ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเป็นมหาอุปราช เมื่อสิ้นแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งท้ายสระ เกิดศึกกลางเมือง ชิงราชสมบัติขึ้น พระพันวัสสาใหญ่และพระพันวัสสาน้อยนี้ ทรงเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน พระบิดา คือ นายทรงบาศ ผู้ซึ่งเมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา มีตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาบำเรอภูธร เป็นเชื้อตระกูลพรหมณ์สมอพลือ เมืองเพชรบุรี (คงเดช ประพัทธ์ทอง : ๒๕๒๘)

จะเห็นได้ว่า เมืองเพชรบุรี เจ้าเมือง และประชาชนทหารเพชรบุรี ได้มีบทบาทและความสำคัญอยู่ในประวัติศาสตร์อยุธยา นับแต่สมัยพระมหาจักรพรรดิมาโดยตลอด จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าในครั้งสุดท้าย

สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งประการหนึ่งในประวัติศาสตร์สังคมเพชรบุรีสมัยอยุธยา คือ ในตัวเมืองจะพบศิลปกรรมล้ำค่าสมัยอยุธยาปรากฏอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามวัดต่าง ๆ การที่มีงานศิลปกรรมอยู่มากเช่นนี้ เป็นเครื่องบ่งชี้ันสำคัญที่แสดงถึงความก้าวหน้าของระดับสังคมเพชรบุรีในยุคอยุธยา เมื่อเทียบกับสังคมเมืองอื่น ๆ ในยุคสมัยเดียวกัน ทั้งนี้ เพราะการที่จะปรากฏศิลปกรรม อันมีฝีมือชั้นสูงและมีจำนวนมากเช่นนี้นั้น สภาพสังคมต้องก้าวหน้ารุ่งเรืองพอที่จะเป็นเครื่องรองรับได้

ศิลปกรรมสมัยอยุธยาที่สำคัญ ๆ ในเพชรบุรีมีอยู่หลายแห่ง ดังต่อไปนี้

๑. งานจิตรกรรมและสถาปัตยกรรมที่วัดใหญ่สุวรรณาราม เป็นงานที่มีคุณค่ายิ่ง ตัวอย่างเช่น ภาพเทพชุมนุมที่ผนังพระอุโบสถ มีลักษณะการจัดทำนึ่งลักษณะการเขียนหน้ายักษ์นับว่าเด่นประหลาดมาก เป็นหน้าตาซึ่งมีเนื้อหนังเช่นมนุษย์ทั่วไปแต่รอยย่นบนหน้าและลวดลายหวดเครา

พระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม สำหรับการเขียนแบบลวดลายหัวโขน เป็นการพัฒนาขึ้นมา มีการเล่นชัคนาคติคดาบรพ หรือเล่นโชนโดยใช้หัวโชนสวม นอกจากยังมีจิตรกรรมได้แก่ ด้านในของหน้าต่าง ด้านหน้าช่องกลาง ซึ่งเป็นบานหน้าต่างใหญ่ราวกับประตูแต่ยกสูง และไม่มีบันไดขึ้นจากด้านนอกด้านในของบานหน้าต่างทั้งสองบานเขียนเป็นทวารบาลบานละองค์ ลวดลายเส้นที่ประกอบกันขึ้นเป็นเนื้อตัวเสื้อผ้าของทวารบาลงดงาม เหลือจะพรรณนาแสดงฝีมืออันสูงยิ่งของจิตรกร

ภาพเทพชุมนุม และ ทวารบาลในพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม อ.เมืองเพชรบุรี
ถ่ายภาพโดย : สวัสดิ์ อูราฤทธิ์

๒. งานสถาปัตยกรรมที่วัดลาด วัดลาดนับเป็นวัดที่มีชื่อเสียงไม่น้อยอีกวัดหนึ่งของเพชรบุรีในด้านศิลปกรรมสมัยอยุธยา โบสถ์วัดลาดเป็นของเก่าสมัยอยุธยาเป็นแหล่งที่ควรศึกษาในแง่สถาปัตยกรรมอยุธยาอีกแห่งหนึ่ง ศาลาการเปรียญใช้กระเบื้องลอนและมีกระเบื้องเชิงชายคาเป็นของเก่าเช่นเดียวกัน ใบเสมาของโบสถ์วัดลาดเป็นใบเสมาทรงสูงคล้ายใบเสมาสมัยพระนารายณ์ หรืออาจหลังสมัยพระนารายณ์เล็กน้อยก็ได้ (น. ณ ปากน้ำ ๒๕๑๒ หน้า ๑๔)

โบสถ์ ศาลาการเปรียญ และใบเสมา วัดลาด อ.เมืองเพชรบุรี
ถ่ายภาพโดย : สวัสดิ์ อูราฤทธิ์

๓. ศิลปกรรมที่วัดเกาะ เป็นวัดที่มีมาก่อนกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้โดยสังเกตจากใบเสมา ซึ่งทำด้วยศิลาทราย มีลวดลายรูปทรงเป็นแบบในสมัยอุทอง เจดีย์รายรอบ ๆ วัดหลายองค์ ก็เป็นเจดีย์เก่า รูปทรงแบบเจดีย์อุทอง แม้จะถูกปฏิสังขรณ์ใหม่แต่รูปทรงเดิมยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ (ประยูร อรุณาภา ๒๕๒๐ หน้า ๙๒) จากหลักฐานทางโบราณคดี แสดงว่า วัดเกาะ เป็นวัดที่มีมาตั้งแต่สมัยอุทองเป็นฝีมือสมัยอยุธยา

โบสถ์ ใบเสมาและเจดีย์รายรอบ วัดลาด อ.เมืองเพชรบุรี
ถ่ายภาพโดย : สวัสดิ์ อรุณาภา

๔. วัดอุทัย หรือวัดอุทัยโพธาราม พระประธานในโบสถ์เป็นแบบสมัยอยุธยากับขนาดโบสถ์เป็นอย่างดี โบสถ์มีเสาแปดเหลี่ยมสองแถวเขียนเป็นลายเชิงประณีต เปลี่ยนตัวลายกันทุก ๆ เสา (ประยูร อรุณานุกูล ๒๕๑๒ หน้า ๒๖)

๕. ศาลหลักเมือง ศาลหลักเมืองเดิมของเพชรบุรี (ไม่ใช่ศาลหลักเมืองที่หน้าเขาวังปัจจุบัน) แต่อยู่อีกฝั่งแม่น้ำหนึ่ง คือ ที่ฝั่งท่าราบ ณ ศาลหลักเมืองเดิมนี้เป็นอีกแห่งหนึ่ง มีศิลปกรรมสมัยอยุธยาเป็นหลักฐานอยู่ในเพชรบุรี ภายในศาลมีกุฏิเล็กๆ หลังหนึ่ง ในกุฏิมีเทวคาประจำเมืองอยู่หนึ่งองค์ รูปเทวดานั้นทำเป็นรูปทรงเครื่องราชาภรณ์ประทับอยู่บนฐานสูงจากพื้นประมาณ ๘๐ เซนติเมตร ลวดลายและฝีมือช่างเป็นของสมัยอยุธยา รูปองค์เทวคาเป็นปูนปั้นลงรักปิดทองสูงประมาณ ๗๕ เซนติเมตร เรียกกันว่า “เจ้าหลักเมือง” สองข้างเทวารูปองค์ใหญ่มีเทวารูปเล็กๆ หนึ่งองค์หนึ่ง และยื่นองค์หนึ่งเป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยา เช่นเดียวกัน

ที่ตั้งศาลหลักเมืองเดิม
ชุมชนวัดลาด ต.ท่าราบ จ.เพชรบุรี
ถ่ายภาพโดย : สวัสดิ์ อูราฤทธิ์

ศาลเจ้าหลักเมืองเดิม
ถ่ายภาพโดย : สวัสดิ์ อูราฤทธิ์

๖. วัดไผ่ล้อม ปัจจุบันเป็นวัดร้างอยู่ติดเรือนจำเพชรบุรี ตัวโบสถ์เป็นโบสถ์สองตอน ที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ผนังซึ่งกั้นระหว่างตอนหลังกับตอนในของโบสถ์มีลายปูนปั้นภาพพุทธประวัติเต็มทั้งผนัง มีพระพุทธรูปอยู่เหนือสุด ส่วนอื่นเป็นรูปจำลองอาคารทรงต่างๆ ที่เห็นเด่นชัดกว่าส่วนอื่น คือ *ปราสาทเจ็ดชั้น* ซึ่งอาคารจริงยังไม่เคยปรากฏที่ไหน ทรวดทรงอาคารในลายปูนปั้น และโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมถูกต้องสมบูรณ์ยิ่ง (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล ๒๕๒๑ หน้า ๒๗)

ปูนปั้นผนังในประเทศไทยมีเพียงสองแห่งเท่านั้น คือ ที่วัดไผ่ล้อม เพชรบุรี และที่วัดไผ่ล้อม เพชรบุรี แต่น่าเสียดายที่ปูนปั้นของวัดไผ่ล้อมถูกทอดทิ้งปรักหักพังอย่างมาก (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล ๒๕๒๑ หน้า ๔๑)

ลายปูนปั้นหน้าซุ้มประตูหน้าต่าง เสาในโบสถ์เป็นเสาสี่เหลี่ยม ย่อมุม ๑๒ กีบ บัวยาว ที่ซุ้มหน้าต่างด้านติดกำแพงเรือนจำมีลวดลาย ทรวดทรงเหมือนกับวัดบรมพุทธารามในอยุธยา ได้รับการสร้างหรือปฏิสังขรณ์ราวสมัยพระเพทราชา (ประยูร อรุณากู ๒๕๑๒ หน้า ๔๐)

โบสถ์วัดไผ่ล้อม อ.เมืองเพชรบุรี
ถ่ายภาพโดย : สวัสดิ์ อรุณากู

๗. วัดสระบัว เป็นวัดสมัยอยุธยา นับเป็นสถานที่ซึ่งทรงคุณค่าทางศิลปกรรมมาก โดยเฉพาะฐานเสมา ซึ่งเป็นปูชนียที่มีแบบแนวความคิดพิเศษต่างจากที่อื่น มีการออกแบบคล้ายปราสาท มีลำดับจากมารแบกครุฑและสิงห์ กระจัง บัวปากฐาน จนถึงใบเสมา รูปมนุษย์แบกนั้นบางรูปให้ความรู้สึกของความหนักในด้านศิลปกรรมสมัยอยุธยาในเพชรบุรี

โบสถ์ และฐานเสมา วัดสระบัว อ.เมืองเพชรบุรี
ถ่ายภาพโดย : สวัสดิ์ อูราฤทธิ

เพชรบุรีสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์

สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ มีความคาบเกี่ยวกันในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านของการพยายามรื้อฟื้นบ้านเมืองให้บริบูรณ์ขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง หลังจากราชอาณาจักรอยุธยาถูกพม่าทำลายย่อยยับไปแล้ว และยังพยายามกลับมาครอบครองอีก ในกรณีนี้สมัยธนบุรีต้องต่อสู้อย่างมากอยู่แทบตลอดสมัย ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ยังมีศึกสงครามเช่นนั้นต่อมานอีก นับว่าเป็นโชคดีที่พระเจ้ากรุงธนบุรีสามารถนำทัพกอบกู้เอกราชได้สำเร็จ และภาระการรักษาเอกราชอันหนักหน่วงที่ตกต่อมาถึงพระมหากษัตริย์พระองค์แรก ๆ ของกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้ทรงต่อสู้ ซึ่งเพชรบุรีมีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะการสงครามไม่ว่าเป็นการป้องกัน การสนับสนุนเสบียง เป็นต้น

สะพานช้าง

(ปัจจุบัน คือ สะพานพระจอมเกล้า)

ที่มา : สยาม ผ่านมุมมองจอห์น ทอมสัน
2408-9 : รวมทั้งนครวัดและเมืองชายฝั่ง
ประเทศจีน. (หน้า 116)

บ้านของชาวเพชรบุรีเป็นเรือนทรงไทย
ฝาสา้รวด หลังคามุงจาก
ที่มา : ประชุมภาพประวัติศาสตร์แผ่นดิน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
(หน้า 179)

